

Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hlavním městě Praze

Vláda České socialistické republiky věnuje péči o kulturní památky mimořádnou pozornost, v posledním období se zabývá kulturními památkami každý rok. To dokládají její usnesení č. 14 z roku 1972, č. 25 z roku 1973 a č. 270 z roku 1974. Pro další rozvoj státní památkové péče v hl. městě Praze jsou neobyčejně důležité usnesení vlády č. 25 z 31. ledna 1973 a Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v ČSR, zpracovaná ministerstvem kultury ČSR, neboť se staly základnou pro další rozpracování. Materiál výrazně charakterizují první dva odstavce Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hl. městě Praze, které dále citujeme:

„V souladu se závěry XIV. sjezdu KSČ je Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hl. městě Praze (dále Pražská koncepce) zaměřena na uchování a obnovu kulturních památek a na jejich aktivní začleňování do současného životního prostředí. Vychází ze skutečnosti, že kulturní památky vyjadřují a dotvářejí atmosféru Prahy, propůjčují jí neopakovatelné kvality vysoce kultivovaného životního prostředí a přispívají k formování celkové životní úrovně naší socialistické společnosti.

Pražská koncepce vychází z celostátní koncepce, zpracované ministerstvem kultury ČSR na základě usnesení vlády č. 25 z 31. ledna 1973, a bere přitom plně v úvahu rozdíly, jež pro Prahu vyplývají jak

z charakteru památkového materiálu, tak ze specifických možností realizace obnovy a využití památek. Vychází přitom z rozhodující úlohy Národního výboru hlavního města Prahy při její realizaci.“

Pražskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody bylo uloženo vypracovat Koncepci dalšího rozvoje státní památkové péče hl. města Prahy, která po důkladném projednání s řadou institucí a orgánů byla konečně předložena radě Národního výboru hl. města Prahy, aby ji svým usnesením č. 229 na počátku roku 1974 schválila. Tím se tato Pražská koncepce stala dlouhodobým výhledovým materiálem pro další práci v oblasti státní památkové péče.

Dlouhý osídlovací a kulturní vývoj území, které zaujímá dnes hl. město Praha, sahá až do pravěku. Nejstarší stopy osídlení byly zachyceny před čtvrt miliónem let. V dalších časových úsecích, počínaje středověkem, se čím dál tím více intenzivně na sebe vrství hmotné doklady rozvoje Prahy, která již v gotickém období nabyla charakteru velkoměsta. Kolem historického jádra se zachovaly další sídelní jádra obklopující město v hradbách a vytvářející pražskou aglomeraci, která zejména v současné době je stále těsněji připoutávána k hlavnímu městu. Toto převrstvování kulturních hodnot je pro Prahu velmi příznačné. Způsobuje, že Praha je stále ještě městem vlastně nepoznaným, i když mnohé generace významných histo-

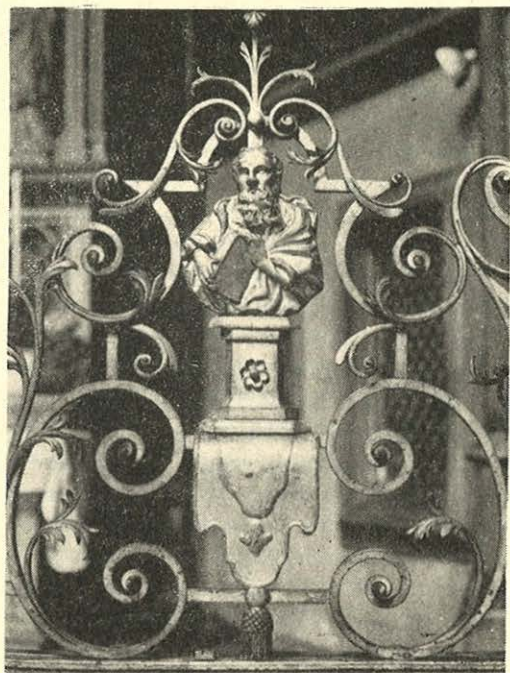
riků, dějepisců umění, archeologů a pracovníků dalších příbuzných disciplín věnovaly mnoho úsilí právě jejímu poznání. Stále ještě dochází k objevům velkých a neznámých hodnot, které čím dále tím více s větší jistotou už nejen tušíme, ale přímo předpokládáme tam, kde stavební práce dovolují nahlédnout pod nejmladší vrstvy památkové architektury i terénu. O těchto objevech přináší Staletá Praha systematicky základní informace. Všechno to, co již víme a co ještě budeme vědět o kulturních památkách, dokládajících tisíciletý vývoj Prahy, je předmětem památkové ochrany, která je výhledově vymezována koncepcí dalšího rozvoje státní památkové péče v hl. městě Praze. Patří sem významná architektonická a umělecká díla všech vývojových etap ve svých interiérech i exteriérech, památky revolučního a dělnického hnutí, dějin KSČ a protifašistického odboje, lidová architektura, památky technického rozvoje a další objekty, které připomínají významné události a osobnosti našich dějin a naší kultury. Toto takřka doslovné vymezení předmětu památkové ochrany podle Koncepce je možno vyjádřit jiným způsobem v číslech. Počet nemovitých kulturních památek činí podle stavu k 31. 12. 1975 celkem 2015 objektů. Toto číslo se pravděpodobně zvýší ještě o 222 nemovitých památkových objektů, u nichž probíhá řízení v souvislosti s jejich převodem z tzv. památkového zájmu do Státního seznamu nemovitých kulturních památek. Uvedený počet zahrnuje již stav po připojení dalších 30 obcí k hl. městu Praze. Počet movitých kulturních památek činí 9136 objektů a jejich souborů. Pro Prahu je charakteristické, že k uvedeným hmotným dokladům a hodnotám

přistupují ještě další kvality, neboť je nutno chránit nejen jednotlivé objekty a jejich soubory, ale i panoramatické a pohledové hodnoty, terénní konfigurace i ostatní přírodní a krajinné prvky, které v Praze s ojedinělým účinkem vstupují až do samého středu města. Je to nejen řeka a její smaragdové ostrovy, ale i pražská návší, na nichž se uvnitř hradeb zachovala zeleň od doby, kdy tato území byla Karlem IV. ve 14. století začleněna do Nového Města a Malé Strany. Ovšem krajinotvorné hodnoty dosahují vysoké polohy i v okrajových oblastech Prahy a na katastrech naposledy připojených obcí. Jen namátkou upozorníme na obec Kralovice se zachovanou gotickou tvrzí věžového charakteru, s pozůstatky staršího sídlištního jádra s dominantou kostelíka, ve svém jádru středověkého, avšak s pozoruhodnou renesanční korunou věže. Je rovněž jádrem archeologické lokality s dobře patrnou soustavou valů a pozůstatků staveb. Dále bychom mohli uvést Ctěnice se zámekem, jehož barokní přestavba jen stěží zakrývá gotické jádro tvrze. Na areál zámku a jeho anglického parku navazuje klasicistní velkostatek a dochovaný pozůstatek charakteristického chudinského obydlí.

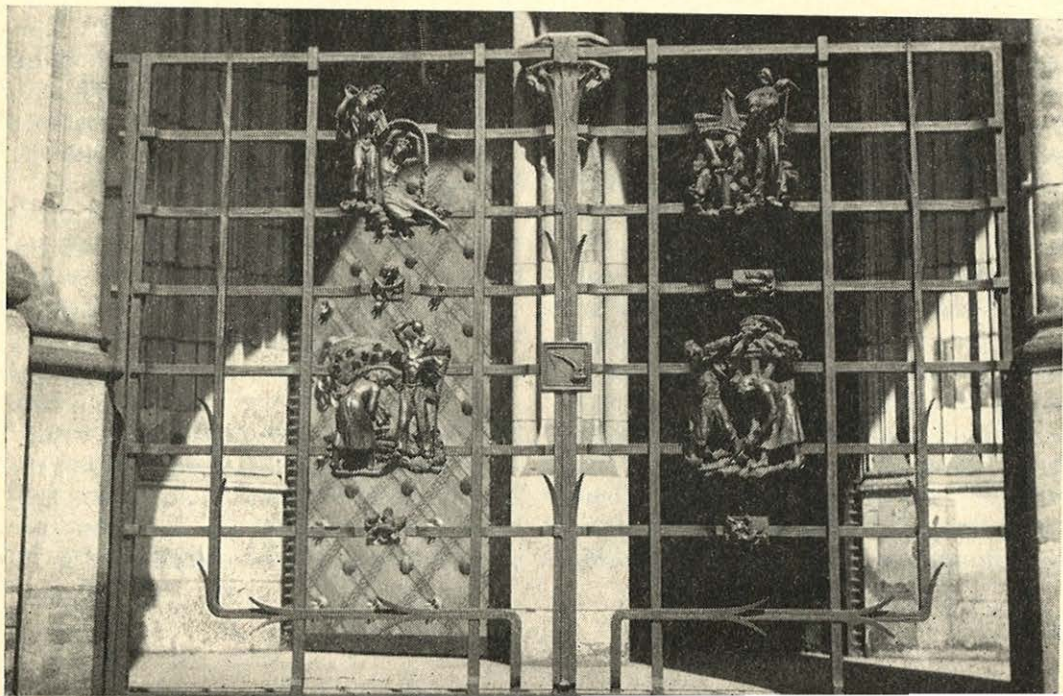
Všechny výše uvedené hodnoty je nutno zkoumat ze všech odborných a vědeckých hledisek. Výsledky tohoto zkoumání z hlediska umělecko-historického, stavebně historického, urbanisticko-historického, kulturně historického a archeologického musí být ještě doplněny dalšími hledisky technicky společenských disciplín, zejména národohospodářským plánováním, urbanismem, technicko-ekonomickou oblastí i širokou problematikou životního prostředí vůbec. To vše představuje první

Umělecké mříže

1—2

3

1
Ozdobná mříž v nádvoří
Lobkovického paláce

2
Detail barokní mříže
z domu sv. Víta z roku
1731

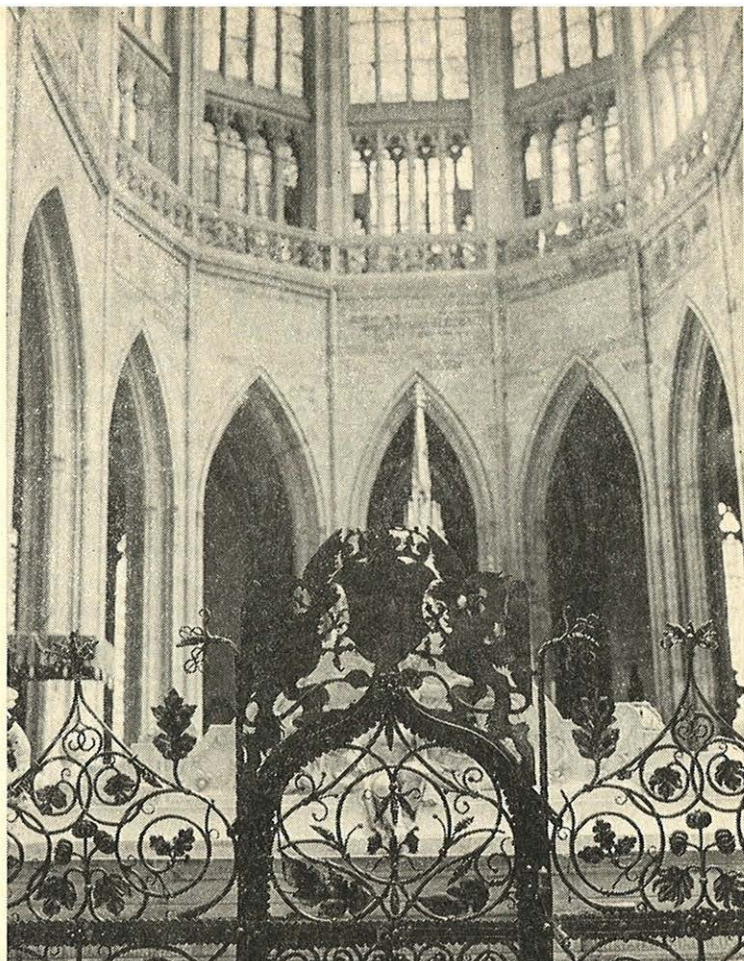
3
Mříž ve Zlaté bráně
Svatovítské katedrály
s plastickou výzdobou
J. Horejce

4
Detail renesanční mříže
u Královské hrobky

5
Mříž u kaple sv. Ondřeje
Svatovítské katedrály

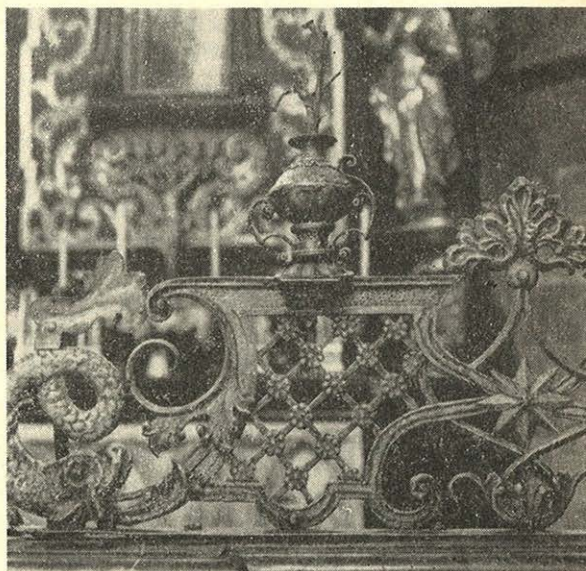
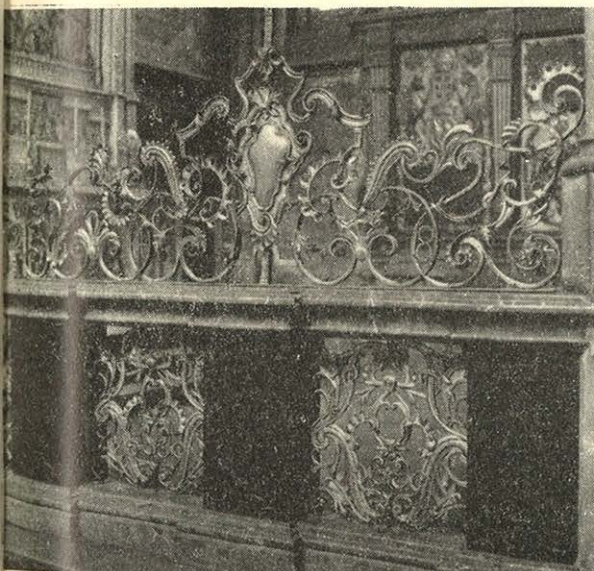
6
Detail mříže kaple
sv. Ostašků
Svatovítské katedrály

(Snímky: Z. Helfert č. 1,
Z. M. Zenger č. 3,
J. Janátková č. 2, 4, 5, 6)

4

5—6

hlavní úkol památkové péče, který je základním předpokladem pro plnění úkolů dalších.

Druhým hlavním úkolem památkové péče je usilovat o to, aby v hl. městě Praze, které je sídlem ústřední vládní moci a nejvyššího představitele Československé i České socialistické republiky, byly vytvářeny podmínky k aktivnímu začleňování všech významných dokladů hmotné kultury do současného životního prostředí. Třetí úkol zahrnuje i společenský důvod, proč socialistická společnost chrání památkové bohatství Prahy. Poznávání památek hmotné kultury přispívá totiž k estetické i kulturně politické výchově občanů a pomáhá v nich upevňovat socialistické vlastenectví. Proto tento úkol — využívat památkového bohatství Prahy k výchovně politickým účelům — je neobyčejně závažný.

Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hl. městě Praze označuje řádnou evidenci a dokumentaci kulturních památek za základní předpoklad jejich zachování a společenského uplatnění. Tato evidence je upravována v základních rysech zákonem č. 22/58 Sb. a jeho prováděcími předpisy a metodickými pokyny Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze. Z hlediska praktického je ovšem nutno tuto základní evidenci doplňovat informačními údaji o technickém stavu kulturních památek, přehledem o obnovovacích pracích, o jejich projektové přípravě a realizaci, evidencí archeologických lokalit, nalezišť a nálezů, jakož i evidencí souborů nemovitých kulturních památek včetně pražské památkové rezervace i mimo ni, ochrannými pásmy jednotlivých nemovitých kulturních památek i krajinných a panoramatických

hodnot. Nelze také vystačit s evidencí údajů, které se týkají vlastní památkové hodnoty chráněných objektů. V souvislosti s národohospodářským plánováním a technickohospodářskou oblastí, jakož i společenskou aktivací kulturních památek je nutné též využívat informací, které zachycuje Integrovaný městský informační systém využívající samočinného počítače. Pražské středisko navázalo s uvedenou institucí těsný kontakt a vytvořilo předpoklady k vzájemnému propojení informací. Závažným předpokladem obnovy a využití kulturních památek je jejich kategorizace, která umožňuje diferencovaný přístup a vytváří předpoklady k racionálnímu využití hospodářských prostředků. V souvislosti s předběžnou kategorizací byly sestaveny již programy soustavné obnovy a využití, byl zjištěn technický stav jejich konstrukcí i situování v areálu posuzovaném podle urbanistického a společenského významu. Základním cílem systematické obnovy bylo a musí být i nadále zastavení postupu chátrání památkových objektů obnovou jejich vnějších plášťů. Dále je to záchrana architektonických památek staticky narušených a změna využití památkového objektu společensky vhodnějším způsobem. Je samozřejmé, že při celkové obnově je nutno vybavit kulturní památky, které v Praze slouží bydlení, kulturně společenským funkcím a jako pracoviště tak, aby odpovídaly nárokům moderního člověka. Přitom je ovšem nutné v maximální míře respektovat památkově hodnotné prostory, dispozici, umělecké vybavení a zařízení na fasádách i v interiérech. Stavební zásahy musí být co nejmenší. Při volbě nového využití je třeba respektovat širší urbanistické vztahy, aby nedocházelo

k narušení typického prostředí jednotlivých památkových areálů, zejména v památkové rezervaci. Aby bylo možno správným způsobem vyprojektovat všechny potřebné stavební změny v objektu při dodržení výše uvedených zásad, je třeba v předstihu provést sondážní stavebně historické průzkumy a výzkumy, které odhalí dosud skryté a neznámé památkové hodnoty důležité nejenom pro poznání dějin objektu, ale mnohdy i z hlediska stavebních dějin celého města. Řada nově zjištěných památkových hodnot však může být uplatněna i při regeneraci objektu, jako se tomu stalo u Martinického paláce na Hradčanském náměstí, v domech Středočeské galerie v Husově ulici, v hotelu U tří pštrosů a jinde. Také rozsáhlé územní práce prováděné na stavebních Výstavby hl. města Prahy, zejména na dopravních stavbách, si vynucují provedení archeologického výzkumu a průzkumu v řádném předstihu.

Velmi vážné otázky je nutno řešit při provádění nové výstavby v památkové rezervaci. To upravuje vládní nařízení č. 66/71, z něhož vyplývá, že nová architektura musí respektovat vztahy k chráněným nemovitým kulturním památkám, k jejich souborům, urbanistické kompozici a krajinným hodnotám. Nová architektura na území rezervace i mimo ni musí ovšem být v souladu s panoramatickými hodnotami historického jádra, které dosahují neobyčejně vysokých kvalit. Proto nová výstavba musí být projektována i na okrajových územích tak, aby tyto panoramatické hodnoty nebyly narušovány. Je rovněž žádoucí, aby dopravní řešení a hmotová skladba nové výstavby rozvíjela kulturní hodnoty památkové rezervace.

Sepečťí kulturních památek se součas-

ným životem je pro Prahu velmi příznačné. Historický vývoj ovšem v některých případech vedl k tomu, že v některých i významných kulturních památkách jsou až dosud nevhodné provozy. Ke zneužívání kulturních památek docházelo již hluboko v minulosti, především od konce 18. století, tj. od doby josefínských reforem. Proto jeden z nejzávažnějších úkolů státní památkové péče, tj. společenská aktivace památek, si vyžaduje, aby kulturní památky byly zapojovány do současného života vzhledem k jejich kulturně historickému významu a s přihlédnutím k jejich stavebnímu typu, dispoziční prostorové struktuře a výtvarnému vybavení. Dále vzniká neobyčejně složitý a těžký úkol (v hl. městě Praze je totiž velká tíseň v hospodaření s bytovými a nebytovými prostory): realizovat změnu dosavadního využití všude tam, kde není v souladu s památkovou hodnotou chráněných objektů a s jejich životním prostředím. V první řadě je to požadavek vystěhování zastaralých výroben a skladů v historickém jádru Prahy. Dalším závažným požadavkem je zachovat funkci bydlení ve všech památkových objektech, jejichž charakter a dispozice to dovolují. Tento požadavek je na území pražské památkové rezervace o to závažnější, že některé památky, zejména palácová architektura, neumožňují bytové využití. V zásadě jde o to, aby na území památkové rezervace byl zachován život, a to předpokládá zachování bytů v této oblasti jenom v přiměřené míře. Je třeba dbát na to, aby nejvýznamnější památkové objekty byly využívány ke kulturně výchovným a reprezentačním účelům a pokud bude možno též zpřístupněny veřejnosti.

Společenská aktivace památek znamená

však také systematicky využívat jejich památkové hodnoty k výchovně politickým účelům. Z těchto důvodů je nutné rozvíjet všechny metody osvětové a propagační práce, které se již osvědčily, a zavádět jejich nové formy. Sem patří soutěž Poznej a chraň památky Prahy, která má velmi dobré výsledky v oblasti výchovy mládeže. Také publikační činnost, zejména vydávání sborníku Staletá Praha a publikací edice Documenta Pragensia, soupisy kulturních památek atd. jsou neobyčejně důležité a účinné. Jinak ovšem v Praze popularizuje pražské kulturní památky Pražské informační služba, Galerie hl. města Prahy, Muzeum hl. města Prahy, Státní židovské muzeum, Správa národní kulturní památky Vyšehrad a další organizace. Také cykly přednášek a pořádání konferencí a výstav Pražského střediska jsou neobyčejně účinnou metodou osvětové a propagační práce

na poli ochrany památek. Velkou pozornost věnuje Pražské středisko i speciální osvětově výchovné činnosti, zaměřené na pražské učitele, dále na pracovníky stavebních organizací, operativní správce kulturních památek i orgány veřejné bezpečnosti.

V závěru lze konstatovat, že uvedená Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hl. městě Praze je velmi dobrou pomůckou pro činnost památkových orgánů Prahy i jejich dobrovolných spolupracovníků. Měla by se ovšem stát i základním materiálem, promítajícím se v činnosti státních orgánů a institucí, které se podílejí svou přímou nebo nepřímou účastí na památkové péči; k nim patří zejména Útvar hlavního architekta a jeho odbor územního plánování a architektury NVP, odbory výstavby NVP a ONV, odbory bytového hospodářství NVP a ONV a další.